

***Athugasemdir við frumvarp til laga um breytingu á 206. gr. almennra
hegningarlaga nr. 19/1940 með síðari breytingum
(130. löggjafarþing 2003 – 2004, þskj. 38 – 38. mál).***

I.

Með bréfi, dags. 10. mars 2004, sendi allsherjarnefnd Alþingis mér ofangreint frumvarp til umsagnar og vil ég byrja á því að þakka fyrir það traust sem mér er sýnt. Tilefnið er trúlega grein sem ég ritaði í Morgunblaðið 22. nóvember 2003, er bar heitið “Stundan vændis – Kaup á vændi”. Í henni koma í meginatriðum fram skoðanir mínar á efni frumvarpsins og þeim lögfræðilegu álitafnum sem því tengjast.

II.

Varðandi þær breytingar sem frumvarpið gerir ráð fyrir að gerðar verði á 206. gr. almennra hegningarlaga, verði það að lögum, leyfi ég mér að koma eftirfarandi athugasemdum á framfæri:

Stundan vændis

Í fyrsta lagi gerir frumvarpið ráð fyrir því að refsíabyrgð vegna stundan vændis verði afnumin. Þróunin undanfarin ár í nágrennaríkjum okkar hefur verið sú að afnema refsíákvæði er lúta að sölu á vændisþjónustu. Ísland er eina ríkið á Norðurlöndum þar sem stundan vændis í framfærsluskyni er refsiverð. Afnáam refsinga við vændi hefur verið stutt þeim rökum að vændi væri fyrst og fremst félagslegt vandamál sem ætti að fyrirbyggja með félagslegum úrræðum til handa þeim sem það stunda. Viðbrögð við vændi ættu að vera ráðstafanir til þess að hjálpa þessum ógæfusömu einstaklingum, ekki refsingar. Íslenska ákvæðið er því augljóslega úr takti við réttarþróun annars staðar á Norðurlöndum.

Engan hæstaréttardóm er að finna þar sem sakarefnið er stundan vændis. Mér er einungis kunnugt um einn héraðsdóm sem fjallar um þetta og var hann kveðinn upp í Héraðsdómi Reykjaness 31. október 2003. Það er því óhætt að segja að hér sé á ferðinni það sem Danir nefna “sovende paragraf”. Með því að afnema slíkt ákvæði er ekki verið að lögleiða vændi (legalisering), heldur er eingöngu um það að ræða að vændi sem slíkt verði ekki lengur refsivert (afkriminalisering). Með afnámi 1. mgr. 206. gr. væri því komið á móts við breytt viðhorf gagnvart þeim sem stunda vændi, þeim þurfi að hjálpa, ekki refsa.

Kaup á vændisþjónustu fullorðinna

Í öðru lagi er að finna það nýmæli í frumvarpinu að þeir, sem verða uppvísir að því að kaupa kynlífsþjónustu af fullorðnum einstaklingi, sæti refsíabyrgð. Við slíku broti er lögð fangelsisrefsing, sem varað getur allt frá 30 dögum til tveggja ára.

Almennt eru kaup á vændisþjónustu refsilaus á Norðurlöndum, að Svíþjóð frátalinni. Aftur á móti er að finna í hegningarlögum allra Norðurlandanna ákvæði sem leggja refsingu við því að greiða *börnum og ungmennum*, sem eru ósjálfráða fyrir æsku sakir, fyrir kynferðismök. Ísland var síðast Norðurlandanna til þess að innleiða þess konar ákvæði, en það var loks gert árið 2002, eftir að vakin hafði verið athygli á því í skýrslu, sem Sólveig Pétursdóttir dómsmálaráðherra lét vinna um þetta efni (126. löggjafarþing, þskj. 625, 51. mál), að Ísland væri eina ríkið á Norðuröndum sem ekki hefði slíkt ákvæði í sinni refsilöggjöf. Ákvæðið er nú að finna í 4. mgr. 202. gr. almennra hegningarlaga, en sú grein fjallar sérstaklega um kynferðisbrot gegn börnum. Markmið ákvæðis af þessu tagi er fyrst og fremst að vernda börn og ungmenni fyrir kynferðislegri misnotkun. Litið er svo á að samþykki þeirra til kynferðismaka gegn greiðslu sé marklaust í ljósi ungs aldurs þeirra og reynsluleysis og leysir kaupandann þar af leiðandi ekki undan refsíabyrgð.

III.

Með lögum nr. 498/1998, lag om förbud mot köp av sexuella tjanster, er lögð refsing við kaupum á vandi í Svíþjóð. Lögin eru aðeins ein grein og hljóðar hún svo:

Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjanster till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök döms till ansvar enligt 23. kap. brottsbalken.

Mikilvægt er að íhuga rækilega hvort ástæða þykir til þess að setja slíkt nýmæli í íslenska refsilöggjöf og þarf að líta til margra þátta í því sambandi eins og til eðlis verknaðar og uppljóstrunarmöguleika.

Eðli háttseminnar. Fyrsta spurningin hlýtur að snúa að því hvort við teljum að skilgreina beri hegðun af þessu tagi sem afbrot. Við höfum nú þegar sérstakt ákvæði sem leggur refsingu við því að greiða börnum yngri en 18 ára fyrir kynferðismök og eins höfum við ýmis ákvæði í hegningarlögunum, sem leggja refsingu við ofbeldi, nauðung og misneytingu af ýmsu tagi.

Lögreglurannsóknir. Þá hlýtur það einnig að vera áleitin spurning hvort eftirlit með brotum af þessu tagi sé framkvæmanlegt. Lögfesting ákvæðis af þessum toga hefur óhjákvæmilega í för með sér að lögreglan þarf að hafa gætur á þessari tegund afbrota, upplýsa þau og rannsaka. Þetta kostar skipulag, mannafla og fé. Í því umhverfi sem við búum við í dag, er alveg ljóst að lögreglan á fullt í fangi með að sinna þeim málum sem brýn teljast. Það hlýtur að vera markmið með refsilagaákvæðum að þeim sé fylgt eftir og sú alvara búi að baki að brot af því tagi sem innleidd eru í almenn hegningarlög séu sérstaklega ámælisverð og þar af leiðandi líkur á því að sérstaklega verði unnið í að komast fyrir þau. Hverjir verða kærendur? Hér er ekki “brotþola” fyrir að fara í hefðbundinni merkingu þess orðs. Hver mun bera vitni? Sá sem selur vændisþjónustuna þarf á “viðskiptavinunum” að halda. Fyrirsjáanlegt er að rannsóknir þessara brota verði torveldar og sönnunarstaðan oft á tíðum veik.

IV.

Verði niðurstaðan sú að leidd verði í löggjöf refsing við því að kaupa vændisþjónustu af fullorðnum einstaklingi að sænskri fyrirmynd, bendi ég á eftirfarandi atriði:

- a) Frumvarpið gerir ráð fyrir því að kveðið sé á um þetta bann í almennum hegningarlögum á meðan Svíar settu um þetta sérlög, en hér á landi hefur verið fylgt þeirri reglu að skipa alvarlegri brotum í almenn hegningarlög.
- b) Frumvarpið gerir *aðeins* ráð fyrir fangelsisrefsingu en samkvæmt sænsku lögnum liggja *sektir* eða fangelsi við þessum brotum.
- c) Fangelsisrefsing samkvæmt frumvarpinu getur orðið allt að 2 ár meðan hámarksrefsing samkvæmt sænsku lögnum er fangelsi í 6 mánuði.
- d) Orðin “kynlífsþjónusta af nokkru tagi” er hvorki skilgreind í frumvarpstexta né í greinargerð. Þetta orðalag er mjög víðtækt og fellur illa að kröfunni um skýrleika refsheimilda.

Lokarorð

Löggjöf sem miðar að því að gera þeim sem stunda vændi erfitt fyrir, hvort sem það er með því að refsa seljendum þjónustunnar eða kaupendum, hefur það fyrst og fremst að markmiði að fæla fólk frá því að leggja út á þessa braut í þeirri von að það finni leið til að sjá fyrir sér á mannsæmandi hátt. Á meðan refsingum er beitt, hvort sem það er gagnvart kaupendum eða seljendum, mun sá hópur fólks sem selur líkama sinn fara huldu höfði. Erfiðleikum verður bundið að átta sig á fjölda þeirra, félagslegri stöðu og þeim vandamálum sem þessi hópur glímir við. Því má spyrja hvort ekki sé vænlegra að aflétta refsingum og freista þess að fá upp á yfirborðið hve umfangsmikið vandamál vændi er hér á landi og reyna í skjóli fámennis okkar og velferðarkerfis að hjálpa þeim sem leiðst hafa út í það til þess að koma undir sig fótunum á uppbyggilegan hátt. Að gera kaupendur kynlífsþjónustu “af nokkru tagi” refsíabyrga á þeim forsendum að þeir séu að beita þann sem þeir kaupa þjónustuna af “grófri valdbeitingu, kynferðislegu ofbeldi”, eins og segir í greinargerð með frumvarpinu, er stór ákvörðun. Þetta eru alvarlegar sakir og

Svala Ólafsdóttir

kaupendurnir án nokkurrar sundurgreiningar gerðir að kynferðisglæpamönnum sem best séu geymdir á bak við lás og slá. Sjálfsagt er að berjast áfram af fullum þunga gegn vændismiðlurum sem hafa örvæntingu og örbirgð annarra að féþúfu. Sama gildir um bann við kaupum á kynlífsþjónustu barna. Ástæðulaust er að sýna nokkurt umburðarlyndi gagnvart brotum sem beinast að börnum.

Reykjavík, 16. apríl 2004

Svala Ólafsdóttir.